

FTAXP 06.39.41

ӘОЖ 352.075

JEL H70

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2023-1-3-271-285>

Д.О. ТУБЕКОВА,*¹

докторант.

*e-mail: dana.tubekova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3625-6203

Г.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,¹

Э.Ф.К., доцент.

e-mail: gulmira.azretbergenova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9070-7055

З.К. ЕСЫМХАНОВА,²

Э.Ф.К., қауымдастырылған профессор.

e-mail: yesymkhanova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5552-5849

¹Қ.А. Яссауи атындағы халықаралық

қазақ-түрік университеті,

Түркістан қ., Қазақстан

²«Тұран-Астана» университеті,

Астана қ., Қазақстан

«ХАЛЫҚ ҮНІНЕ ҚҰЛАҚ АСАТЫН МЕМЛЕКЕТ» САЯСАТЫН ӨНІРЛІК ДЕҢГЕЙДЕ ЖЕТІЛДІРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аңдатпа

Қазақстанда «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы 2019 ж. қыркүйек айында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың халыққа жолдаған кезекті жолдауында жарияланып, қабылданған болатын. Осы тұжырымдаманы жүзеге асыру бойынша жүйелі түрде үздіксіз іс-шаралар ұйымдастырылып келеді. Алайда, бұл тұжырымдаманың негізгі мақсаты – мемлекеттік органдар мен халық арасындағы кері байланыс орнату жүйесі әлі күнге дейін дұрыс қалыптаса алмай келеді. Осыған байланысты зерттеудің негізгі мақсаты – «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасына сәйкес аймақтық деңгейде, жергілікті өзін-өзі басқару институттарының қызметін жетілдіру бойынша практикалық ұсынымдар әзірлеу. Өйткені қоғамның бастапқы ұяшығы – жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың белсенді шараларын жүргізу, өз кезегінде мемлекеттік басқару институттарының ұстанымдары мен халықтың мүдделерін қорғауға мүмкіндік береді. Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі бойынша қабылданған заңдар, ережелер мен талаптар елдің барлық аймақтарына бірдей, біздің зерттеуімізде негізгі объект ретінде Түркістан қаласының жергілікті атқарушы орган қызметкерлері мен тұрғындарынан құралған респонденттерге сауалнама жүргізу арқылы нақты мәліметтер алынды. Зерттеу барысында сандық және сапалық талдау әдістері қолданылды, мысалы, қалыпты Гаусс Спрейі (қалыпты тарату), корреляциялық талдау (Spearman корреляциясы), Дурбин-Уотсон коэффициенті бойынша талдау және регрессиялық талдау (Regression analysis). Талдаулар R – statistics және SPSS 23 бағдарламалары арқылы жүргізілді. Нәтижесінде, қолданылған барлық әдіс-тәсілдер зерттеу тақырыбы бойынша қорытынды жасауға және шешімдер қабылдауға, сонымен қатар еліміздің аймақтары бойынша жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен халық арасындағы сындарлы диалог қалыптастыру бойынша орын алып жатқан жалпы мәселелерді зерделеп, нақтылауға мүмкіндік берді.

Тірек сөздер: саяси реформалар, халықтың мүддесі, Фишер тесті, шектеу теориясы, нольдік гипотеза, ашық диалог, нормативтік-құқықтық база.

Кіріспе

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» мақаласында «Саяси реформалар бір күнде, тіпті бір жылда қалыптасып бітетін іс емес, бірақ оларды кешіктіруге де болмайды, Билік әрқашан халық алдындағы жауапкершілікті сезінуі керек» деді.

Яғни Қазақстанда «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасының енгізілуінің маңыздылығын, оның ішінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарының қызметтерін дамытуға байланысты өзгерістердің қажет екенін атап өтті [1].

ҚР Президентінің Әкімшілігінде 2019 ж. 22-ші шілдеде «Мемлекеттік органдардың азаматтар өтініштерін қарау сапасын бақылау және жедел шаралар қабылдау бөлімі» құрылған болатын [2]. Бұл бөлімнің құрылуының негізгі себебі халық тарапынан үздіксіз көптеп түскен шағымдарға байланысты болды. Әр түрлі әлеуметтік салалардағы әділетсіз шешімдерге байланысты шағымдану, мемлекеттік органдардағы немесе аймақтарда жүйелі түрде орын алып жатқан мәселелерді шешу бойынша көптеген оқиқылықтардың бар екендігін ескере отырып, мемлекеттік мекемелер мен халық арасындағы байланысты жүйелі түрде зерттеу осы тақырыптың негізгі өзектілігі болып табылады.

Зерттеу жұмысының негізгі мақсаты «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» (ХУҚАМ) тұжырымдамасына сәйкес, өңірлік деңгейде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамыту бойынша практикалық ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеудің мақсатына қол жеткізу үшін келесідей міндеттер қойылды:

- ♦ Мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарының нормативтік-құқықтық базамен қамтамасыз етілуін зерделеу;
- ♦ Түркістан қаласының мемлекеттік органдары мен халық арасындағы ашық диалогты қалыптастыруға ықпал ететін проблемаларды айқындау;
- ♦ Жергілікті өзін-өзі басқару институттарының қызметтерін жандандыруға байланысты іс-шаралар ұйымдастыру бойынша ұсыныстар беру.

Материалдар мен әдістер

Мақаланы жазу барысында зерттеудің сандық және сапалық әдістері қолданылды. Жергілікті өзін-өзі басқару институттарының халықпен кері байланыс жүйесіндегі өзара іс-қимылының жағдайын анықтау үшін әлеуметтік сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелерін тереңірек зерттеу үшін R-statistics және SPSS, 23 бағдарламаларын қолдану арқылы Гаус бойынша Қалыпты шашылым (Normal Distribution), Корреляциялық талдау (Spearman Correlation), Durbin-Watson коэффициенті бойынша талдама, Регрессиялық талдама (Regression analysis) әдістері қолданылды.

Сауалнамаға Түркістан қаласының мемлекеттік қызметкерлері арасынан – 90 адам және қаланың жергілікті тұрғындарынан – 210, жалпы саны 300 адам қатысты. 1-кестеде сауалнамаға қатысқан респонденттер жайлы сипаттамалық талдама берілген, ол келесідей мәліметтерді көрсетті:

Кесте 1 – Сауалнамаға қатысқан респонденттер жайлы сипаттамалық талдама

Респонденттер жайлы мәлімет		Қатысушылар саны	Пайыздық көрсеткіш
Жасы	15–20 жас аралығы	70	23.3%
	20–30 жас аралығы	46	15.3%
	30–50 жас аралығы	98	32.7%
	50 – ден жоғары	86	28.7%
	Жалпы	300	100%
Жынысы	Әйел	233	77.7%
	Ер	67	22.3%
	Жалпы	300	100 %
Қазіргі кездегі статусы	Студент	110	36.7%
	Қызметкер	113	37.7%
	Уақытша жұмыссыз	38	12.7%
	Зейнеткер	39	13.0%
	Жалпы	300	100 %

1-кестенің жалғасы

Тұрғылықты мекені	Қала	154	51.3%
	Облыс орталығы	136	45.3%
	Ауылдық округ	10	3.3%
	Жалпы	300	100 %
Білім дәрежесі	Орта білім	29	9.7%%
	Жоғары білім	203	67.7%
	Жоғары білімнен кейінгі білім	68	22.7%
	Жалпы	300	100 %

Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.

Мақаланы жазу барысында статистикалық зерттеу әдістері кеңінен қолданылды. Олардың ең алғашқысы Қалыпты шашылым (Normal Distributoion) әдісі – бұл бір өлшемді жағдай үшін Гаусс функциясымен берілген ықтималдылықтың таралу шамасын көру әдісі. Стандартты қалыпты шашылымның екі параметрі бар: қалыпты орташа және стандартты ауытқу.

Қалыпты шашылым ғылымның көптеген салаларында қолданылады, ол әр түрлі шамадағы мәндерді талдауда, кездейсоқ факторлардың көптігінен өзгеріске ұшыраған ауытқулардың қалыпты шашылым заңына бағынатындығын немесе керісінше бағынбайтындығын анықтап алуға арналған әдіс болып табылады [3]. Формуласы келесідей:

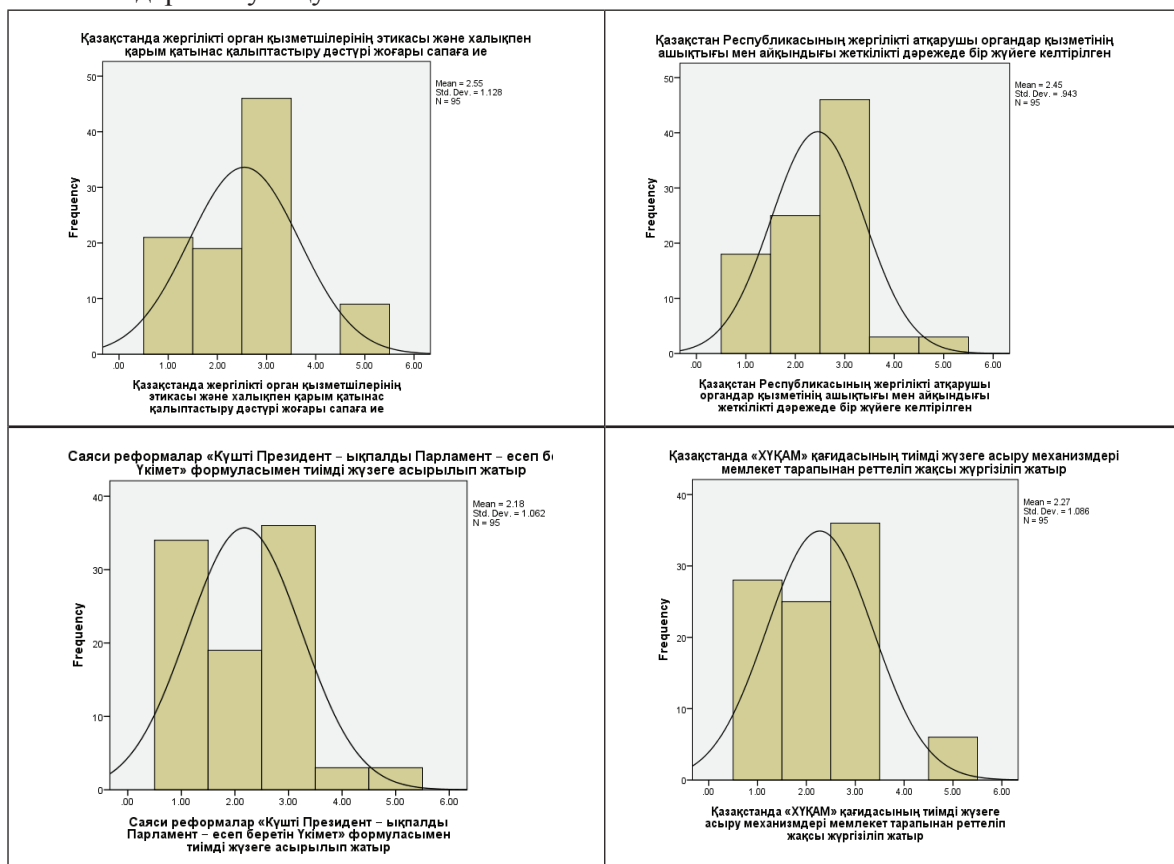
$$f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}} \quad (1)$$

мұндағы: $f(x)$ – ықтималдылық функциясы

x = зерттелетін айнымалының немесе деректердің мәні

μ = орташа мән

σ = стандартты ауытқу

Сурет 1 – Сауалнама сұрақтары нәтижелерінің қалыпты шашылым (Normal Distributoion) заңына бағыну көрсеткіші

Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.

Spearman корреляция коэффициенті айнымалылар арасындағы түзу сызықтық байланыстың өлшем бірлігі болып табылады, оның мәндері екі өлшемді шашырау графигіндегі нүктелер бір түзуде жатқанда максимумға жетеді [4]. Формуласы келесідей:

$$R + \sum \frac{Zx^i Zx^i}{n - 1} \quad (2)$$

Durbin-Watson статистикалық талдауы (DW) – бұл статистикалық модель немесе регрессиялық талдау барысындағы қалдықтардың автокорреляциясын анықтауға арналған сынақтың бір түрі. Автокорреляция дегеніміз тәуелсіз мәндердің өзара корреляцияға ұшырауын (multicollinearity) айтамыз. Егер де тәуелсіз айнымалылар өзара автокорреляцияға ұшыраса тәуелді айнымалымен жасалған регрессиялық талдаулар теріс нәтиже береді. Durbin-Watson статистикасы әрқашан 0-ден 4-ке дейін өзгереді. 2.0 мәніне жақын мәндер автокорреляцияның табылмағанын және 0-ден 2-ге дейінгі мәндер оң автокорреляцияның орын алғандығын көрсетеді, ал 2-ден 4-ке дейінгі мәндер теріс автокорреляцияны білдіреді [5]. Формуласы келесі:

$$DW = \frac{\sum_{t=2}^T (e_t - e_{t-1})^2}{\sum_{t=1}^T e_t^2} \quad (3)$$

Мұндағы: e_t – қалдық сан

T – эксперименттегі бақылаулар саны.

Регрессиялық талдау (Regression analysis) – бұл бір немесе одан да көп айнымалылар арасында өзгерістер пайда болған кезде, оның әсері басқада айнымалылардың өзгерісін тудыратын көлемді өлшеуге арналған әдіс. Сонымен қатар мәндерді болжау үшін кейбір құбылыстарды модельдеу, гипотезалар құру үшін де қолданылады. Негізгі мақсаты – тұрақты және дәл болжамды модель құру [6]. Формуласы келесідей:

$$\bar{Y}_x = a + bx^1 + cx^2 + dx^3 \dots, \quad (4)$$

Сондай-ақ, зерттеу барысында Қазақстан бойынша жалпы мәселелерді зерделеп, нақтылау үшін индукция әдісі қолданылды (яғни жеке мәселеден жалпыға), атап айтқанда Түркістан қаласын зерттей отырып, мемлекет деңгейінде орын алып отырған мәселерді көруге мүмкіндік алдық. Негізінен бұндай зерттеулер еліміздің басқа өңірлерінде жүргізілсе басқаша көрсеткіштерді де беруі мүмкін. Өйткені жергілікті басқару бойынша заңдар, ережелер мен талаптар барлық аймаққа бірдей болғанымен әр өңірдің өзіндік экономикалық, әлеуметтік әрі экологиялық тұрғыдан өзіндік басқаша факторларға ие екендігін ескергендігіміз жөн. Осы қолданылған әдіс-тәсілдер тақырып бойынша қорытынды жасауға және шешімдер әзірлеуге жеткілікті болды.

Негізгі ережелер

Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару жүйесінің тиімді жұмыс істеуі құқықтық, ұйымдастырушылық және экономикалық негізін құрайтын барлық қажетті заңдардың болуынан ғана емес, сонымен қатар халықтың жергілікті өзін-өзі басқарудағы өз құқықтары мен құзыреттерін түсінуіне, жергілікті автономияны жүзеге асырудың нақты қабілетіне де байланысты. Сонымен қатар халықтың ағымдағы жай-күйін ескере отырып, ауылдық жерлерде халықты және оның ролін арттыру үшін ақпараттық-насихаттау қызметтерін жандандыру маңызды. Азаматтардың мәселелерін естіп, көре білу жеткіліксіз. Ең бастысы – дұрыс және әділ шешім қабылдау. «Халықты тыңдай алатын мемлекет» – бұл «Адал мемлекет» құру тұжырымдамасы. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқару институттарының қызметтерін тиімді жүзеге асыру тетігін іске қосу үшін келесідей сұрақтардың қаралуы маңызды: Билік өкілдері мен қоғам арасында диалог қалай жүзеге асырылып жатыр? Қоғам мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы кері байланыста қандай қиындықтар туындап жатыр? Жергілікті билік органдары жұмысының тиімділігін қалай арттыруға болады? Жергілікті бюджетті бақылаудың арнайы

функцияналдық тетігі бар ма? Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметі халық алдында қандай маңыздылыққа ие? Билік өкілдерінің, атқарушы органдардың жергілікті тұрғындармен дұрыс диалог қалыптастыра алған жағдайда ғана, қоғам мен билік арасындағы алшақтықты қысқартуға болады.

Әдебиетке шолу

Мемлекеттік басқару мен жергілікті өзін-өзі басқарудың теориялық және тарихи негіздерін бірқатар отандық зерттеушілер М.С. Нұртазин, В.Н. Уваров, Л.С. Таршилова, Ж.К. Кайкенова, А. Байменовтар зерттеген. Олар Қазақстанның тәуелсіздік алғанға дейінгі және кейінгі кездегі жергілікті өзін-өзі басқару органдары қызметтерінің салалық мәселелерін кеңінен зерттеген [7].

Құнды материал ретінде Түркиялық ғалымдар Ali Demir «Inspection in public management and using methods in Turkey» атты және Abdulsemet Yaman «Yerel yönetimin ve bölgesel uzmanlığının iletişimsizleştirilmesi: Modern Türkiye»de iktidar ve toplum arasındaki etkileşim sistemi» диссертацияларын ерекше деп атауға болады [8].

Aziz Belli өз еңбегінде 1970 жылдардағы дағдарыстан кейінгі Түркиядағы әл-ауқаттың күйреуі кезінде, дәстүрлі мемлекеттік басқару тұжырымдамасына деген халықтың кері көзқарасы мен күмән келтіруі жайлы жазған. Көп ұзамай жаңа саяси реформалар қабылданып, мемлекеттік басқарудың икемді ұйымдық құрылымы қалыптасып, ашықтық пен есептілікті қамтамасыз ететін жаңа мемлекеттік басқару жүйесі пайда болған. Бұл еңбекте мемлекеттік басқару мен жергілікті өзін-өзі басқарудың жаңа қатынастарын зерттеу кезінде, екі құрылымның негізгі сипаттамаларына салыстырмалы талдау жүргізген. Зерттеу нәтижесінде жаңа мемлекеттік басқару мен декоммунизация арасындағы қатынастар параллель қатынастар екендігі анықтаған [9].

Mehmet Çınar мен Mustafa Sevüktekin «Zaman Serileri Analizi ve Genişletilmesi» атты еңбегінде мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін өз басқару институттарындағы көптеген мәселерге сандық және сапалық зерттеулер жүргізу арқылы жаңа реформалар мен мемлекеттік басқарудың тиімді саяси модельдерін ұсынған. Олар: Zaman Serisi Kalıpları, Duğrusal Zaman Serisi Modelleri, Eştümleşme ve Hata Düzeltme Modelleri, Tanıtım Bülteninden Testi деген әдістер болды [10].

Жергілікті басқару органдары мен халық арасында байланысты жетілдірудің бірден-бір тиімді жолы, АКТ мен интернет мүмкіндіктерін кеңінен пайдалану болып саналады. Көптеген елдерде ғылыми орталықтар мен ғылыми-зерттеу институттары ақпараттық коммуникациялық технологияларды пайдалану мүмкіндіктерін кеңейтуге байланысты мәселелерді зерттеумен айналысуда. Оның ішіне әр түрлі әлеуметтік таптар мен халықтық топтар арасындағы цифрлық сауаттылыққа қол жеткізудегі тосқауылдарды жою, кедейлік пен гендерлік теңсіздікті азайту, сонымен қатар интернетке қол жетімділікті шектейтін күрделі мәселелерді талқылау кіреді [11].

Демократиялық мемлекеттің дербестігін қамтамасыз ету жолында, жергілікті атқарушы органдардың мемлекеттік маңызы бар шешімдер қабылдау процесіне халықтың қатысуын қамтамасыз ету негізгі талап болып саналады. Әлемдік аналитикалық зерттеу нәтижелері әйелдер қауымының цифрлық экономикаға қатысуы, жаңа тәжірибе алмасу, сондай-ақ әлеуметтік медиа, бағдарламалық қамтамасыз ету және цифрлық құралдарды кеңінен қолдануда ерлерге қарағанда үлесі жоғары екенін көрсетті. Отбасы бюджетін басқару мен бала тәрбиесінде рөлі зор әйел қоғамын мемлекеттік істерге араластыру саясаты көп дамыған мемлекеттерде оң нәтиже беріп жатыр [12].

Зерттеліп отырған тақырып бойынша әдебиеттерге жасалған шолу көрсеткендей, авторлардың көпшілігі жергілікті өзін-өзі басқару бостандық пен кері байланыс принциптері негізінде жүзеге асырылуы керек деп санайды. Сонымен қатар, Alparslan Kartal-дың ойынша «Жергілікті автономия мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы тікелей байланыс болып табылады, өйткені автономия жергілікті маңызы бар мәселелерде халықтың дербес мүддесіне қарау арқылы ғана дұрыс шешіледі» деген қорытындыға келген [13].

Нәтижелер мен талқылау

Зерттеудің сапалылық әдісін қолдану арқылы халықтың осы сала бойынша нақты көзқарастарын білу үшін келесідей сұрақтар берілді. Олар: «Жергілікті басқару» деген ұғымды қалай түсінесіз? және «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» ұғымын қалай түсінесіз? деген сауалдар болды. Нәтижелері келесідей көрсеткіштерге ие болды.

Сурет 2 – «Жергілікті басқару» мен «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» ұғымдарын түсінудегі халықтың жауаптары

Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.

Бұл жағдайда респонденттер арасында «Жергілікті басқару» ұғымын айқындау мәселесі бойынша пікірлерге сәйкес: көпшілік бөлігі «Жергілікті азаматтар қауымдастығы» деді – 58%, «Билік органы» дегендер – 26%, «Әкімдерді сайлау орталығы» – 10%, «Таңдау еркіндігі» дегендер – 6% құрады. Жауап форматы еркін түрде болды, әркім өз пікірін жазды және бір байқағанымыз жауапта мәслихат, халықтың жауапкершілігі немесе тәуелсіз шешім қабылдау туралы ешкім ешқандай пікір айтқан жоқ. Дегенмен, респонденттер бұл түсініктер жайлы ақпараттармен қамтамасыз етіліп отырғандығын және «Жергілікті басқару» ұғымына толық анықтама бере алатындығын көрдік.

Зерттеу барысында халық арасындағы «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын түсіну деңгейін анықтау маңызды болды.

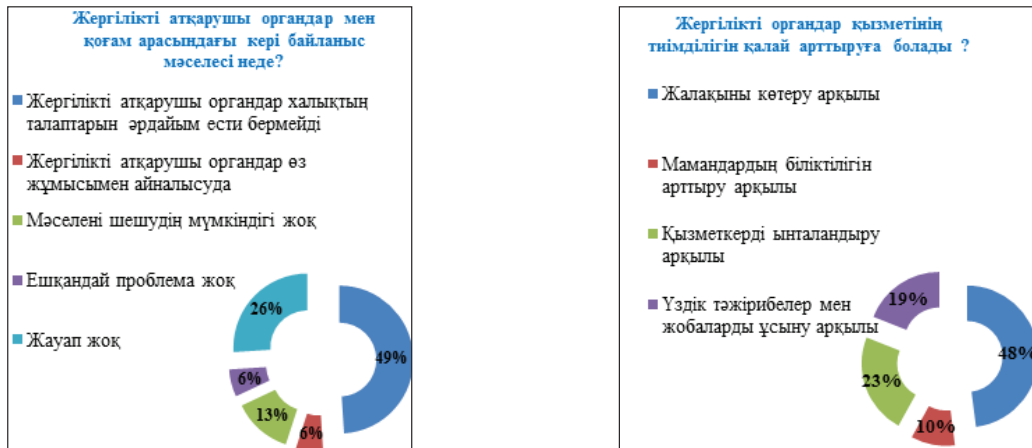
Әлеуметтік талдау нәтижелері бес бағытты анықтауға мүмкіндік берді: «Халық үшін құрылған мемлекет» – 29%; «Ашықтық пен айқындық» – 26%; «Қолжетімділік пен әділдік» – 6%; «Халықтың мәселелері мен өтініштерін шешу» – 36% және «Жауап жоқ» – 3% құрады. Жауаптар халықтың тұжырымдама жайлы түсініктері бар екенін көрсетті. Жалпы, халық «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы басқару мен ынтымақтастықтың жаңа тетіктерін құру деп санайды.

Соңғы кездері «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасы халық ортасында үлкен талқыға түсуде. Бұл процесс әлеуметтік желілерде, әсіресе «Президенттің виртуалды қабылдау бөлмесі», «Онлайн петиция» және «Ашық үкімет» порталдарында өзекті болып отыр [14].

Зерттеудің негізгі мәселесі халық пен жергілікті атқарушы органдар арасындағы кері байланыстың сапасын анықтау. Бұл мәселе бойынша респонденттердің жауаптары бес түрлі болды:

- ♦ 49% жергілікті атқарушы органдар халықтың талаптарын әрдайым ести бермейді деп мәлімдеді;
- ♦ 13% мәселені шешу мүмкін болмағандықтан қоғам мен жергілікті атқарушы органдар арасында кері байланыс жоқ деп санайды;
- ♦ 6% жергілікті атқарушы органдар мемлекеттік тапсырмалардың үлкен көлемін орындайды және кері байланыс орнату үшін қоғамға бет бұрып, диалог құруға мүмкіндіктері де, уақыттары да жоқ деген пікір айтты;

- ♦ 6% жергілікті атқарушы органдар мен қоғам арасындағы өзара іс-қимыл бойынша ешқандай мәселе жоқ, яғни бәрі қанағаттанарлық және кері байланыс бар деп болжайды;
- ♦ қалған 26% бұл сұраққа жауап берген жоқ.

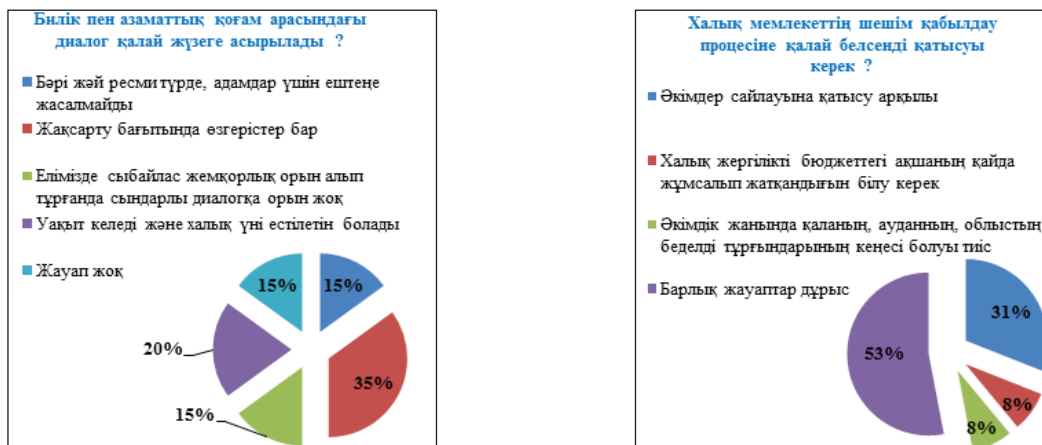
Сурет 3 – Жергілікті атқарушы органдар мен қоғам арасындағы кері байланыс мәселесі және жергілікті билік органдары жұмысының тиімділігін арттыру критерийлері бойынша сауалнама нәтижелері

Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.

Шын мәнінде, озық елдердің тәжірибесінде қоғам мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы кері байланыстан басқа, ашықтық, қолжетімділік, есептілік, жеделдік, құрылымдық, демократиялық прагматизм және проблемаларды бірлесіп шешуге деген ұмтылыстың маңызды екенін білеміз.

Тиімділік критерийлерін анықтайтын жауаптар респонденттердің әртүрлі пікірлерін көрсетті:

- ♦ көпшілік жергілікті билік органдары қызметкерлерінің жалақысын көтеру арқылы жұмыстың тиімділігін арттыруға болады деп санайды – 48%;
- ♦ ал респонденттердің бір бөлігі жұмысқа деген қызығушылықтың маңыздылығын көрсетті – 23%;
- ♦ кейбіреулері жергілікті өзін-өзі басқару органдарының жұмысы туралы үздік тәжірибелер мен жобалардың болуы керектігін айтты – 19%;
- ♦ қалғандары маманның біліктілігін арттыруда мәселенің шешімін көреді – 10%.

Сурет 4 – Билік өкілдері мен азаматтық қоғам арасындағы диалог деңгейі және шешім қабылдау процесіне халықтың қатысуына қатысты сауалнама нәтижелері

Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.

Билік өкілдері мен азаматтық қоғам арасындағы диалог бойынша респонденттердің пікірі екі топқа бөлінді – оң және теріс:

Респонденттердің 55% байланыс бойынша жақсарту бағытында өзгерістер бар деп санайды, ал 5% ештеңе жасалынып жатқан жоқ деп мәлімдеді, ал тағы 15% елімізде сыбайлас жемқорлық орын алып отырған кезде халық пен билік арасында ешқандай әділ диалог болмайды деген пікір білдірді.

Халық шешім қабылдау процесіне қалай белсенді қатысуы керек деген сұраққа: халық әкімдердің сайлауына белсене қатысу керек дегендер – 31%, халық жергілікті бюджеттегі ақшаның қайда жұмсалып жатқандығы туралы ақпаратты білуі керек дегендер – 8%, әкімдік жанында қаланың, ауданның, облыстың беделді тұрғындарынан құрылған кеңестер болуы керек дегендер – 8%, барлық жауаптар дұрыс дегендер – 53% құрады.

Жалпы, әлеуметтік сауалнама нәтижелері, бізге халықтың мемлекетпен сындарлы диалогқа түсуге, әрі ашық қарым-қатынасқа дайын екендіктерін көрсетті. Алайда, мемлекеттік қызметкерлер тарапынан халықты өңірлік маңызы бар мәселелерді шешуге тартудың мотивациялық моделі жоқ екендігін көрсетті.

Сауалнама нәтижесі бойынша жасалған сандық зерттеулер келесідей нәтижелерді берді:

Кесте 2 – Корреляциялық зерттеу (Spearman Correlation)

Айнымалылар		Қазақстанда «ХҰҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр	Саяси реформалар «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жүзеге асырылып жатыр	Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген	Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие	«ХҰҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңызды
Қазақстанда «ХҰҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр	Spearman Correlation	1				
	Sig. (2-tailed)	.				
	N	300				
Саяси реформалар «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жүзеге асырылып жатыр	Spearman Correlation	.437**	1			
	Sig. (2-tailed)	0.000	.			
	N	300	300			
Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген	Spearman Correlation	.148	.513**	1		
	Sig. (2-tailed)	0.153	0.000	.		
	N	300	300	300		

2-кестенің жалғасы

Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым- қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие	Spearman Correlation	.154	-.172	.105	1	
	Sig. (2-tailed)	0.135	0.096	0.313	.	
	N	300	300	300	300	
«ХҮҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңызды	Spearman Correlation	.316**	.366**	.143	.300**	1
	Sig. (2-tailed)	0.002	0.000	0.167	0.003	.
	N	300	300	300	300	300
** Significance (2-tailed) – Корреляция 0.05 – (p>0.05) (екі жақты) деңгейінде маңызды.						
Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.						

Spearman корреляциялық зерттеу нәтижелерін көру үшін Sig. (2-tailed)-те берілген негізгі мәліметтердегі сандарға қараймыз. Егер осы жердегі шыққан нәтижелердің маңыздылығы Sig. (2-tailed) – 0.05 тен аз болса (p>0.05) біздің жасап жатқан зерттеуіміздегі сұрақтар стандартты, әрі респонденттердің жауабы оң нәтиже беріп отыр дегенді білдіреді. Егер 0.05-тен көп болса, онда бұл сұрақтар бойынша респонденттер тарапынан белгілі бір мәселелердің орын алып жатқанын, әрі бұл сұрақтар бойынша респонденттер тарапынан негативті көз қарастарының бар екендігін көреміз. Корреляциялық зерттеу нәтижелерінің маңыздылығы бойынша берілген сұрақтар арасында келесідей корреляциялық байланыстың бар екендігін көрдік: «Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген» деген сауал мен «Қазақстанда «ХҮҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр» деген сауал арасындағы корреляциялық әсердің күші – 0.153-ке тең болды, яғни 0.05-тен көп. Яғни бұл Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілмегендігін, әрі оған Қазақстанда «ХҮҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп келе жатқан жоқ екендігін көрсетті. Келесі «Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие» деген сұраққа келесідей сұрақтардың корреляциялық әсерінің бар екендігін көрдік, мұнда: «Қазақстанда «ХҮҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр» – 0.135; «Саяси реформалар «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жүзеге асырылып жатыр» – 0.096; «Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген» – 0.313 деген мәндерді берді. Бұнда да Қазақстандағы жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие бола алмай жатыр, әрі оған әсер етуші негізгі факторлар Қазақстанда «ХҮҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатқан жоқ екендігі, Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілмегендігі және Қазақстанда әліде «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жұмыстарды жүзеге асыру бойынша көптеген олқылықтар бар, сапалы әрі қатаң іс-шаралар ұйымдастырылуы керек екендігін көрсетті. Ал «ХҮҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңыздылығы» мен «Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген» деген сауалдар арасында 0.167 өлшемді корреляциялық байланыс орын алды. Бұнда ХҮҚАМ» қағидасын

іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларының дамуы Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілуіне тікелей ықпал ете алатындығын және осы сала бойынша іс-шаралар бір жүйеге келтірілуі керектігін көрсетті.

Зерттеуді тереңірек жүргізіп негізгі мәселелерді анықтау үшін келесі статистикалық талдамалық әдісті қолдандық.

Кесте 3 – Durbin-Watson коэффициенті бойынша талдама

Модель	Статистикалық өзгерістер (Change Statistics)					Durbin-Watson коэффициенті
	R-квадратты өзгеріс (R – Square Change)	f – өзгеріс (f- change)	df-1	df-2	f-өзгерістің маңыздылығы (Significance f – change)	
1	0.270a	8.311	4	90	0.000	1.978
Significance f – change – 0,05 (p>0,05) Durbin-Watson < 2.0						
а. Тәуелді айнымалы: Қазақстанда «ХҰҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр						
б. Тәуелсіз айнымалылар: 1. «ХҰҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңызды; 2. Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген; 3. Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие; 4. Саяси реформалар «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жүзеге асырылып жатыр						
Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.						

Durbin-Watson коэффициенті бойынша талдама негізінен регрессиялық зерттеуді жасамас бұрын қолданылады. Ол автокорреляцияның (multicollinearity) бар не жоқ екендігін анықтауға арналған. Біздің зерттеуіміз бойынша Durbin-Watson статистикасының нәтижесі (Durbin-Watson < 2.0) – 1.978 деген мәнді берді. Яғни 0-ден 2-ге дейінгі аралықтағы мәндер автокорреляцияның жоқ екендігін және сауалнама нәтижелері бойынша регрессиялық талдау жасауымызға болатындығын көрсетті. Бұдан басқа (Significance f – change >0.05) нәтижесіне де қараймыз. Яғни ол 0.05-тен аз болса Н (0) = бірінші ретті автокорреляция жоқ, ал 0.05-тен көп болса Н (1) = бірінші ретті автокорреляция бар дегенді білдіреді. Significance f – change біздің зерттеу нәтижемінде – 0.000 деген мәнді көрсетті. Яғни бұлда автокорреляцияның жоқ екендігін қосымша дәлелдеп отыр, енді осы сынақтан кейін біз регрессиялық талдау жасаймыз.

Кесте 4 – Регрессиялық талдау

Тәуелсіз айнымалылар	Стандартталмаған коэффициенттер (Unstandardized Coefficients)		Стандартталған коэффициенттер (Standardized Coefficients)	t	Маңыздылығы (Significance)
	B	Стандартты қатесі (Std. error)	Beta		
1. Саяси реформалар «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» формуласымен тиімді жүзеге асырылып жатыр	0.549	0.125	0.536	4.386	0.000
2. Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген	-0.188	0.126	-0.163	1.491	0.139

4-кестенің жалғасы

3. Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие	0.233	0.100	0.242	2.343	0.021
4. «ХУҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңызды	0.059	0.090	0.070	0.656	0.514
Тәуелді айнымалы: Қазақстанда «ХУҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр					
Ескертпе: Жүргізілген әлеуметтік сауалнама негізінде авторлар құрастырған.					

Регрессиялық талдау келесідей нәтижелерді берді. Бұнда тәуелді айнымалы: «Қазақстанда «ХУҚАМ» қағидасының тиімді жүзеге асыру механизмдері мемлекет тарапынан реттеліп жақсы жүргізіліп жатыр» деген айнымалыға келесідей теуелсіз айнымалылардың едәуір дәрежедегі әсерін көрсетті: «Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген» – 0.139, «Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие» – 0.021 және «ХУҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын дамыту маңызды» – 0.514. Бұл Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдар қызметінің ашықтығы мен айқындығы жеткілікті дәрежеде бір жүйеге келтірілген кезде әрі Қазақстанда жергілікті орган қызметшілерінің этикасы және халықпен қарым-қатынас қалыптастыру дәстүрі жоғары сапаға ие болғанда және «ХУҚАМ» қағидасын іске асыру үшін мемлекеттік органдардың ақпараттық-коммуникациялық технологиялары дамыған жағдайда ғана тиімді жүзеге асатындығын көрсетті. Регрессиялық сипаттық статистикалық талдауға сәйкес, респонденттердің жауап беру көрсеткіштерінің орташа мәні (t – value) 4.386, 1.491, 2.343 және 0.656 құрады. Бұл дегеніміз сауалнамаға жауап берушілердің қанағаттану деңгейінің орташа екендігін білдіреді. Сонымен қатар (β) мәні 0.536, 0.163, 0.242 және 0.070-ке тең болды. Аталған мәндердің дисперсиясы 1,091, стандарттық қатесі 0.125, 0.126, 0.100 және 0.090. Бұл мәндердің бір типті екенін көрсетуде немесе берілген жауаптардың бір-біріне жақын екендігінде. Бұл сауалнамаға қатысушылардың бір ғана қала тұрғындарынан алынғандығын көрсетіп отыр. Яғни бұл қаланың экономикалық, әлеуметтік және экологиялық жағдайына қатысты халықтың көз қарасының ұқсас болғанын айтуда.

Нәтижесінде, жалпы қойылған сұрақтарға жауап берген респонденттер арасында, жергілікті атқарушы органдардың қызметтеріне деген қызығушылықтары мен мемлекеттік маңызы бар істерге қатысу белсенділігі жоғары, белгілі бір өмірлік ұстанымы бар адамдар екенін талдаулар көрсетті.

Бұл зерттеу нәтижелері бізге, халықтың қазіргі кездегі жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызмет сапасына толықтай қанағаттана алмайтындықтарын және белгілі бір арнайы институционалдық инфрақұрылымның қалыптаспағандығын дәлелдеді. Сонымен қатар еліміздің жастарын мемлекеттің маңызы бар шешімдер қабылдау процесіне тартудың арнайы тетігін қалыптастыру керек екендігін, әрі жергілікті атқарушы органдар қызметкерлері тарапынан коммуникациялық іс-шаралардың практикалық әдісін қалыптастыру керектігін дәлелдеді.

Қорытынды

Мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесіндегі жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамыту мәселесі Жаңа Қазақстанның даму болашағы мен демократиялық мемлекет құрылуы үшін, әрі дамыған мемлекеттер қатарына қосылуда өте өзекті болып табылады.

Қазақстанда қазіргі уақытта жергілікті өзін-өзі басқару ұғымы әзірге халық емес, әкімнің есімімен байланысты. Әкім – саяси лауазымды тұлға. Ол мемлекеттік басқарудың әрі сонымен қатар жергілікті өзін-өзі басқару институтының өкілі. Әкім аппараты жергілікті қоғамдастықты дамыту және олардың одан әрі бірлескен жұмыс бағдарламасын әзірлеуге тиіс. Бірақ іс жүзінде бәрі ресми, әсіресе ауылдық деңгейде. Қазір еліміздің Республикалық маңызы бар екі қаласында яғни Алматы және Астанада «Халықтың мемлекетің бюджет жүйесіне қатысуы» атты бағдарлама іске қосылған болатын [15]. Осындай шара Қазақстанның барлық өңірлерінде жүзеге асырылса, Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару институтының толық және демократиялық негізде дамуына мүмкіндік береді деген ойдамыз.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып мемлекеттік органдардың халықпен кері байланыс жүйесінде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамыту жөнінде келесідей ұсынымдар беруді жөн көріп отырмыз:

1. Барлық деңгейлерде жергілікті өзін-өзі басқарудың алқалы органдары, ауыл округі, аудан, қала тұрғындарының қатарынан «Кеңес» құрылса тиімдірек жұмыс жүріп халықтың қатысу процесі дамиды және «Кеңес» алқасы жергілікті өзін-өзі басқару органы туралы ереже әзірлеу тәртібін қамтамасыз етуге мүмкіндік алады.

2. Жергілікті өзін-өзі басқару функцияларын жүзеге асыратын әкім және жергілікті өзін-өзі басқару органы ретінде мәслихат бір-бірімен тығыз ынтымақтастықта мемлекеттік билік органдарының мүдделерін іске асыру үшін көбірек жұмыс істеулері тиіс деп санаймыз, өйткені заңға сәйкес, екеуі де халықтың мәселелерін шешу үшін сайланады.

3. Жергілікті ақсақалдар мен алқабилер институттарының беделін көтерген дұрыс, өйткені Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастырудың тарихи тәжірибесінде дала демократиясы институты дәстүрінің бар екендігі айғақтайды. Бұл қоғамның өткір, әрі өзекті мәселелерін көтеруге, әрі нәтижелі өзара қарым-қатынас жасауға және бірлесіп шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

4. Еліміз әкімдерді сайлауда белгілі бір тәжірибеге ие екенін білеміз. Президенттің сайлануы мен басқа кандидаттарға дауыс беру құқығының демократиялық талаптарын одан әрі дамыту үшін 2021 ж. «Ауыл әкімдерінің тікелей сайлауын енгізу» туралы шешімі шыққан болатын [16], осы шешімге сай барлық өңірде әкімдердің сайлануына қарапайым халық пен азаматтық қоғам өкілдерінің қатысуының қатаң қадағаланғаны дұрыс деп санаймыз.

Сонымен қатар жергілікті өзін-өзі басқару институттарын дамытумен қатар, халықтың жауапкершілігі мен сенімінің қалыптасуына ықпал етуде маңызды, өйткені Қазақстан халқы жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытуда үлкен демократиялық өзгерістерді күтуде. Мұның бәрі біздің қоғам қандай ұрпақты тәрбиелейтініне, халықтың өмір сүру сапасын жақсарту үшін қандай шешімдер қабылдау керектігіне және оларды жүзеге асыруда мемлекеттік органдар қаншалықты дайын екендігіне байланысты.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 2021 жылдың 5-ші қаңтарындағы ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласы. ҚР Президентінің Ресми сайты. URL: https://www.inform.kz/kz/tauelsizdik-barinen-kymbat-kasym-zhomart-tokaev_a3737118 (өтініш берілген күн: 11.10.2022)

2 Мемлекеттік органдардың азаматтар өтініштерін қарау, сапасын бақылау және жедел шаралар қабылдау бөлімі. ҚР Президентінің Ресми сайты. URL: https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/azamattyk-maseleler-zhonindegi-komissiya (өтініш берілген күн: 22.11.2022)

3 Sue Gordon. Normal Distribution: Bell Curve Definition // Mathematics Learning Centre University of Sydney. 2006. P. 23–28.

4 Rymarz J., Niewczas A., Hołyszko P., Debicka E. Application of Spearman's Method for the Analysis of the Causes of Long-Term Post-Failure Downtime of City Buses. 2022. P. 2–8.

5 Arnaud Delorme. Statistical methods // Swartz Center for Computational Neuroscience. University of San Diego California. CA92093-0961. La Jolla. USA. 2018. P. 2–23.

6 Mohammad Bagher Arayesh. Regression Analysis of Effective Factors on increasing Factors on Trainer's motivation of the Red Crescent Society // Social and Behavioral Sciences 205. 2019. P. 536–541.

7 The Journal of Public Administration and Development // Official website of Elsevier. 2022. № 2, 3.

- 8 Demir A. Inspection in public management and using methods in Turkey, Abdulsemet Yaman. Yerel yönetimin ve bölgesel uzmanlığının iletişimsizleştirilmesi: Modern Türkiye’de iktidar ve toplum arasındaki etkileşim sistemi // Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Bilkent – Ankara. 2021. № 58962. P. 255–268.
- 9 Belli A. Yeni kamu yönetimi anlayışı bağlamında yerinden yönetimin ve yerel yönetimlerin değerlendirilmesi. Cilt 9. 2019. P. 16–18.
- 10 Çınar M., Sevüktekin M. Ekonometrik Zaman Serileri Analizi // Dora Yayıncılık baskı. 2014. P. 84–102.
- 11 Sarma M., Pais J. Financial Inclusion and Development: A Cross Country Analysis // Annual Conference of the Human Development and Capability Association. New Delhi. 2018. No. 168. P. 10–13.
- 12 Olsson A.K., Bernhar I.G. Keeping up the pace of digitalization in small business: Women entrepreneurs’ knowledge and use of social media // International journal of Entrepreneurial Behavior and Research. 2021. 27(2). P. 378–396.
- 13 Kartal A. Türkiye’de yerel yönetimlerin denetimi ve yerel yönetim ombudsmanı // Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Bilkent–Ankara. 2008. № 0653. P. 92–103.
- 14 Азаматтарды, қоғамдық және бизнес бірлестіктерді тартуға негізделген мемлекеттік басқару стратегиясы. ҚР Президентінің Ресми сайты. URL: https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/azamatyq-maseleler-zhonindegi-komissiya (өтініш берілген күн: 22.11.2022)
- 15 Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы № 148 заңына енгізілген 2018 жылғы өзгертулері мен толықтырулары. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000148_ (өтініш берілген күн: 19.12.2022)
- 16 2021 жыл 16 шілдедегі ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың ауыл әкімдерін сайлау бойынша қабылдаған жергілікті басқару реформасы. ҚР Президентінің Ресми сайты. URL: <https://strategy2050.kz/news/auyl-kimin-saylau-zhergilikti-bas-arudy-reformasy/> (өтініш берілген күн: 08.12.2022)

REFERENCES

- 1 2021 жылдың 5-ші қаңтарындағы QR Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласы. QR Президентінің Ресми сайты. URL: https://www.inform.kz/kz/tauelsizdik-barinen-kymbat-kasym-zhomart-tokaev_a3737118 (өтініш берілген күн: 11.10.2022). (In Kazakh).
- 2 Мемлекеттік органдардың азаматтар өтініштерін қарау, сапасын бақылау және жедел шаралар қабылдау бөлімі. QR Президентінің Ресми сайты. URL: https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/azamatyq-maseleler-zhonindegi-komissiya (өтініш берілген күн: 22.11.2022). (In Kazakh).
- 3 Sue Gordon. (2006) Normal Distribution: Bell Curve Definition // Mathematics Learning Centre University of Sydney. P. 23–28. (In English).
- 4 Rymarz J., Niewczas A., Hołyszko P., Debicka E. (2022) Application of Spearman’s Method for the Analysis of the Causes of Long-Term Post-Failure Downtime of City Buses. P. 2–8. (In English).
- 5 Arnaud Delorme. (2018) Statistical methods // Swartz Center for Computational Neuroscience. University of San Diego California. CA92093-0961. La Jolla. USA. P. 2–23. (In English).
- 6 Mohammad Bagher Arayesh. (2019) Regression Analysis of Effective Factors on increasing Factors on Trainer’s motivation of the Red Crescent Society // Social and Behavioral Sciences 205. P. 536–541. (In English).
- 7 The Journal of Public Administration and Development // Official website of Elsevier. 2022. No. 2, 3. (In English).
- 8 Demir A. (2021) Inspection in public management and using methods in Turkey, Abdulsemet Yaman. Yerel yönetimin ve bölgesel uzmanlığının iletişimsizleştirilmesi: Modern Türkiye’de iktidar ve toplum arasındaki etkileşim sistemi // Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Bilkent – Ankara. No. 58962. P. 255–268. (In English).
- 9 Belli A. (2019) Yeni kamu yönetimi anlayışı bağlamında yerinden yönetimin ve yerel yönetimlerin değerlendirilmesi. Cilt 9. P. 16–18. (In English).
- 10 Çınar M., Sevüktekin M. (2014) Ekonometrik Zaman Serileri Analizi // Dora Yayıncılık baskı. P. 84–102. (In English).
- 11 Sarma M., Pais J. (2018) Financial Inclusion and Development: A Cross Country Analysis // Annual Conference of the Human Development and Capability Association. New Delhi. No. 168. P. 10–13. (In English).
- 12 Olsson A.K., Bernhar I.G. (2021) Keeping up the pace of digitalization in small business: Women entrepreneurs’ knowledge and use of social media // International journal of Entrepreneurial Behavior and Research. 27(2). P. 378–396. (In English).

13 Kartal A. (2008) Türkiye’de yerel yönetimlerin denetimi ve yerel yönetim ombudsmanı // Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Bilkent–Ankara. No. 0653. P. 92–103. (In English).

14 Azamattardy, qoғamdyq jäne biznes birlestikterdi tartuға negızdelgen memlekettik basqaru strategiasy. QR Prezidentiniñ Resmi saity. URL: https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/azamattyk-maseleler-zhonindegi-komissiya (ötiniş berilgen күн: 22.11.2022). (In Kazakh).

15 Qazaqstan Respublikasyndaғы jergilikti memlekettik basqaru jäne özın-özi basqaru turaly No. 148 zañyna engızılgen 2018 jylғы өзгertuleri men tolyqtyrulary. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000148_ (ötiniş berilgen күн: 19.12.2022). (In Kazakh).

16 2021 jyl 16 şildedeğı QR Prezidenti Qasym-Jomart Toqaevtyñ auyl äkımderın sailau boıynşa qabyldağan jergilikti basqaru reformasy. QR Prezidentiniñ Resmi saity. URL: <https://strategy2050.kz/news/auyl-kimin-saylau-zhergilikti-bas-arudy-reformasy/> (ötiniş berilgen күн: 08.12.2022). (In Kazakh).

Д.О. ТУБЕКОВА,*¹

докторант.

*e-mail: dana.tubekova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3625-6203

Г.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,¹

к.э.н., доцент.

e-mail: gulmia.azretbergenova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9070-7055

З.К. ЕСЫМХАНОВА,²

к.э.н., ассоциированный профессор.

e-mail: yesymkhanova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5552-5849

¹Международный казахско-турецкий

университет Х.А. Ясави,

г. Туркестан, Казахстан

²Университет «Туран-Астана»,

г. Астана, Казахстан

ВАЖНОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОЛИТИКИ «СЛЫШАЩЕГО ГОСУДАРСТВА» НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Аннотация

Концепция «Слышащего государства» в Казахстане была принята в сентябре 2019 г. в очередном Послании Главы государства К.Ж. Токаева народу Казахстана. Систематически организуются непрерывные мероприятия по реализации данной концепции. Однако система обратной связи между государственными органами и населением, которая является основной целью этой концепции, до сих пор не сформирована должным образом. В этой связи основной целью исследования является разработка практических рекомендаций по совершенствованию деятельности институтов местного самоуправления на региональном уровне в соответствии с концепцией «Слышащего государства». Проведение активных мер по развитию местного самоуправления, являющихся основной ячейкой общества, в свою очередь позволяет отстаивать позиции институтов государственного управления и интересы населения. Законы, правила и требования, принятые по системе местного самоуправления, одинаковые для всех регионов страны, поэтому в качестве объекта получены конкретные данные путем проведения опроса респондентов, состоящих из сотрудников местных исполнительных органов и жителей г. Туркестана. В ходе исследования были использованы количественные и качественные методы анализов, такие как Нормальное распределение по Гаусу (Normal Distribution), корреляционный анализ (Spearman Correlation), анализ по коэффициенту Durbin-Watson и регрессионный анализ (Regression analysis). Анализы проводились с помощью программ R - statistics и SPSS 23. В результате все использованные методы позволили сделать выводы и принять решения по теме исследования, а также изучить и уточнить общие вопросы, возникающие по формированию конструктивного диалога между органами местного самоуправления и населением по регионам страны.

Ключевые слова: политические реформы, интересы населения, тест Фишера, теория ограничений, нулевая гипотеза, открытый диалог, нормативно-правовая база.

D.O. TUBEKOVA,*¹

PhD student.

*e-mail: dana.tubekova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3625-6203

G.ZH. AZRETBERGENOVA,¹

c.e.s., associate professor.

e-mail: gulmia.azretbergenova@ayu.edu.kz

ORCID ID: 0000-0002-9070-7055

Z.K. YESSYMKHANOVA,²

c.e.s., associate professor.

e-mail: yesymkhanova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5552-5849

¹H.A. Yassawi International

Kazakh-Turkish University,

Turkestan, Kazakhstan

²Turan-Astana University,

Astana, Kazakhstan

IMPORTANCE OF IMPLEMENTATION OF LISTENING STATE POLICY AT THE REGIONAL LEVEL

Abstract

The concept of Listening State in Kazakhstan was adopted in September 2019 in the Message of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan. Continuous activities are systematically organized to implement this concept. However, the feedback system between government agencies and the population, which is the main goal of this concept, has not yet been properly formed. In this regard, the main purpose of the study is to develop practical recommendations for improving the activities of local self-government institutions at the regional level in accordance with the concept of Listening State. Carrying out active measures for the development of local self-government, which are the main unit of society, allows us to defend the positions of public administration institutions and the interests of the population. The laws, rules and requirements adopted by the local self-government system are the same for all regions of the country; therefore, specific data which were obtained as an object by conducting a survey of respondents consisting of employees of local executive bodies and residents of Turkestan city. During the study, quantitative and qualitative methods were used such as 23 Gaussian Normal Distribution, Spearman Correlation, Analysis of Durbin-Watson coefficients and Regression analysis. As a result, all the methods used made it possible to draw conclusions and make decisions on the topic of the study, as well as to study and clarify common issues arising on the formation of a constructive dialogue between local self-governments and the population in the regions of the country.

Key words: political reforms, population interests, Fischer's test, theory of constraints, null hypothesis, open dialogue, regulatory framework.